

INLEIDING

Carte blanche voor zwarte schrijvers

In augustus 2020 werd ik door het tijdschrift *Knack* en het Letterenhuis gecontacteerd om aan de slag te gaan met het koloniale literaire erfgoed van Vlaanderen. Handgeschreven manuscripten over Congo en de kolonisatie liggen opgeborgen in het archief van het Letterenhuis: van Jef Geeraerts' *Gangreen*-trilogie, Gerard Walschaps *Oproer in Congo* en Cyriel Buysse's *Zwarte kost* tot tal van andere boeken, nouvelles, toneelstukken, dichtbundels en brieven geschreven door bekende en minder bekende Vlaamse auteurs. Hoewel ik heel wat anders aan mijn hoofd had, kon ik een project waarbij de koloniale dimensies van onze Vlaamse literaire erfenis aan bod kwamen, niet aan mij voorbij laten gaan. De link Vlaanderen-Congo-Literatuur leunt immers heel nauw aan bij mijn persoonlijke geschiedenis en interesses.

Ik vroeg een aantal Afro-Belgische auteurs om een koloniale tekst te lezen en gaf hun carte blanche bij het reflecteren over dat stukje Vlaams literair erfgoed. Het resultaat is een reeks kritische en analytische essays die vanuit de levenservaring van de lezer een andere blik werpen op die teksten. Het is niet de eerste keer dat er zoiets wordt gedaan. Het baanbrekende werk van Bambi Ceuppens, waaronder *Congo made in Flanders? Koloniale Vlaamse visies op Blank en Zwart in Belgisch Congo* uit 2003, is volgens mij een allereerste aanzet om kritisch na te denken over de vraag hoe Vlaamse identiteit met het Belgische koloniale verleden verbonden is. Deze reeks van essays werkt daarop verder, door verschillende mensen een stem te geven in het debat over koloniaal erfgoed in Vlaanderen. Die diversiteit aan zwarte stemmen in dialoog met koloniale literatuur is voor zover ik weet ongezien.

De origines van de auteurs bestrijken erg verschillende landen zoals Congo, Rwanda, Gambia, Sierra Leone, Zambia en Mauritius. Allemaal mensen van Afrikaanse origine, Afro-Belgen dus. Maar wat zegt

dat wanneer de enorme etnisch-culturele, linguïstische en genetische diversiteit die Afrika herbergt, wordt herleid tot het voorvoegsel 'Afro'? Het wijst op de abstractie die we maken als we denken aan Afrika. 'Afro' zegt dus weinig over Afrika, bijna alles over Europa. Maar deze Afro-Belgen zijn niet alleen divers vanwege hun uiteenlopende nationale, religieuze of etnische wortels. Het zijn mensen met verschillende seksuele voorkeuren en genderidentiteiten, met verschillende sociaal-economische achtergronden, geboren ergens tussen 1971 en 1995. Maar ze hebben ook heel wat gemeen: ze zijn allemaal belesen, hooggeschoold, Nederlandstalig, meertalig. Allemaal in meer of mindere mate verbeeld door de witte blik als zwart of Afrikaans. En dat is uiteindelijk wat ze allemaal gemeen hebben: enerzijds een nauwe band met Vlaanderen en anderzijds een raciaal stigma.

De tijd lijkt rijp. De stem van zwarte mensen is sinds de moord op George Floyd nog nooit zo helder te horen geweest. De Vlaamse (en Belgische) gemeenschap blijkt niet meer helemaal kleurenblind te willen zijn, aangezien racialisering langzamerhand wordt

erkend als een sociaal proces dat wel degelijk op mensen inwerkt. Daar gaat pionierswerk aan vooraf door mensen als Dalila Hermans, Sabine Ingabire, Tracy Bibo Tansia, Olivia Rutazibwa, Nozizwe Dube, Heleen Debeuckelaere, om er maar enkelen te noemen, die jaren voordat Black Lives Matter plotseling in alle huiskamers onderwerp van gesprek werd, zich uit de naad werkten om aan het brede Vlaamse publiek duidelijk te maken wat racisme is, waar het vandaan komt en wat het doet met mensen die het ondergaan, en vooral, welke verantwoordelijkheid we daar allemaal in dragen. De belangrijkste les die we uit dat pionierswerk kunnen trekken is tweeledig. Dat racisme ten eerste diepe wortels heeft, en in de Belgische context voornamelijk teruggaat naar het koloniale verleden, en ten tweede dat racisme niet altijd opzettelijk gebeurt, maar vaker onbedoeld is, ondersteund door vooroordelen waar je je niet alleen niet bewust van bent maar waarvan je zelfs niet weet waar ze vandaan komen.

En dat is essentieel, want anti-zwart racisme ontwricht en bedreigt de levens van Belgische burgers

met wie witte Belgen zeer nauwe historische, taalkundige, culturele, religieuze en familiebanden hebben. Geen enkele andere minderheidsgroep in dit land heeft zulke nauwe banden met witte Belgen, geen enkele minderheidsgroep in dit land is zo hoog geschoold. Toch komen we dag in, dag uit in aanraking met allerlei vormen van exotisme en fetisjisme, toch blijkt uit onderzoek dat we het vaakst geconfronteerd worden met discriminatie op de arbeidsmarkt en woonmarkt. Kortom, ongeacht de taal die we spreken en de verwantschappen die we hebben opgebouwd met witte Belgen: als je zwart bent, dan word je telkens weer ter verantwoording geroepen. De legitimiteit van je bestaan in Vlaanderen wordt voortdurend ter discussie gesteld. Waar komt dat toch vandaan?

Menselijkheid

Of je nu wel of niet iets over ons koloniale verleden hebt geleerd op de schoolbanken, je zult wel gehoord hebben van de technologische en economische onder-

neming die de kolonisatie was, alsook over de beschavingssmissie die ze pretendeerde te zijn. Allicht heb je zelfs al gehoord van het terreurbeleid dat gepaard ging met het oogsten van rubber op het einde van de negentiende en in het begin van de twintigste eeuw. Maar wat vermoedelijk vaak uitblijft, is de mens in het verhaal, en dan heb ik het over alle mensen, niet alleen de witte man en zijn onstuimige avonturen, al horen we vooral de ongevoelige en machistische versie.

Die afwezigheid van menselijkheid wanneer we spreken over kolonisatie is wat dit project relevant maakt. Zij die meestal fungeren als het koloniale decor zijn in deze reeks protagonisten die luisteren, lezen, spreken, interpreteren en een standpunt innemen. Het project presenteert de perceptie van mensen die de consequenties van de kolonisatie moeilijk kunnen wegcijferen. Ze dragen die namelijk mee in hun dagelijkse realiteit, ze ondergaan er de gevolgen van, zelfs al zijn ze allemaal decennia na de onafhankelijkheidsgolf van Afrikaanse staten geboren, zelfs al zijn ze als Belg hier getogen.